

מגיד ירחים

תשרי

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 95 ■ תשרי תשס"ח

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

"מוכרחים אנו להגיד גלוי לפני כל באי עולם שאמת נצחית היא, שדווקא זאת הסוכה שהיא נבנית בצורה כל כך קלושה... היא היא הראויה להיות לנו למגדל עזו ולמבצר מפני כל אויב"

מאמרי הראי"ה, "הסוכה", עמ' 149

ד' והבטחתו שאינם תלויים במציאות העכשווית ואינם כפופים לחוקיה. למרות התבוננות "מציאותית" יש לזכור כי התבוננות זו נעשית ב"עין קלושה" של בשר ודם, ולכן איננה יכולה לרדת לעומק סודות המציאות ועתידה. מקור כוחו של עם ישראל יונק את עוצמתו מחוק התורה "מבצרנו הנצחי" ולא ממציאות "ריאלית" זו או אחרת.

"להאומץ הדרוש לנו לבניין ביתנו, כלומר בניין הבית הלאומי שלנו, זקוקים אנו דווקא לאימוץ הרוחני, לאימוצו של החג, לאימוצו של דבר ה' הקיים לעד. ואם כלי המשחית היותר חדישים יכולים לפרוץ פרץ גם במבצרים היותר חזקים, הרי אין בכוחם ולא בכוח שום כלי יוצר שבעולם להפיל את החומה החזקה והבצורה של החוק". החלוצים הראשונים שהגיעו לארץ ישראל נאלצו לגור ב"דירות עראי", והלוחמים הנועזים שחירפו נפשם למען עם ישראל בתקופת ראשית המדינה הסתפקו בכלי נשק מועטים. מולם ניצבו "כלי המשחית היותר חדישים" שאיימו לדכא כל ניסיון לבנות בית לאומי לעם ישראל.

הבשורה של הסוכה, ה"נבנית בצורה כל כך קלושה", היא להודיע לעולם כולו כי עם הנצח אינו מפחד מדרך ארוכה. האחיזה הרוחנית ביסודות התורה, והשאיפה הנפשית לבנות את ארץ ישראל מבוססות על האמונה בנצח ישראל: "האומה שלנו תבנה ותתכונן, תשוב לאיתנה למכונות חייה כולם, על ידי מה שהאמוניות שלה, היראות שלה... יתפשט, יתגבר, ישתכלל ויתאמץ. כל בוני האומה יבואו לעומק האמת של נקודה זו ואז בקול מלא גבורה יכריזו... לנו ונשובה אל ה'" (אורות התשובה, פרק ט"ו, י"א).

חג הסוכות מהווה סיום לתקופת הימים הנוראים. המעבר מתהליך התשובה ומשבריו אל שמחת חג הסוכות הוא הנותן לעם ישראל את היכולת להאמין כי "לא מפני החוזק החומרי שבמחיצות הסוכה" נצליח להתגבר על אויבנו, אלא מכוח "דבר ה' הקיים לעד".

הרב ד"ר יוחאי רוזיק

מפמ"ר מחשבת ישראל בחינוך הדתי

דרכו של אדם לבחון את המציאות על פי תדמיתה העכשווית. התבוננות זו מעריכה את סיכויי ההצלחה או הכישלון בהתאם לנתונים ה"ריאליים". ההיסטוריה של עם ישראל מלמדת כי המציאות העכשווית ועמדת נחיתות, מספרית או רוחנית, איננה מלמדת בהכרח על התוצאה הסופית. פעמים רבות הצליח עם ישראל לנצח, בקרבות רוחניים וצבאיים, למרות שמבחינה מספרית וחוזק גשמי העתידי, לא היה נראה ורוד, באופן מיוחד.

חג הסוכות והסוכה עצמה כ"דירת עראי", מלמדים אותנו כי תולדותיו של עם ישראל אינם צריכים להיבחן רק במבט עכשווי מצומצם. בפיסקה דלעיל מלמד אותנו הרב, כי דווקא הסוכה ה"נבנית בצורה כל כך קלושה", היא הראויה לשמש מבצר הגנה מפני אויבים וסכנות. כיצד ניתן להבין מציאות מורכבת זו המדגישה כי דווקא העראיות והזמניות הן מקור העוצמה והכוח: להלן נעייין במובאות נוספות שבמאמר, כדי להעמיק את הבנתנו.

"נדע שהחוק הוא יהיה מבצרנו הנצחי ומשגב לנו. גם כעת בשעה שאנו נגשים לבנות מחדש את ביתנו הלאומי על ארץ אבותינו נכיר נא את האמת המוחלטת שהחוק הרוחני שהוא דבר ה' אשר גזר אומר שבית ישראל יבנה, הוא הוא חומתנו הבצורה, למרות מה שהעין הקלושה של האדם לא תוכל להכיר חוסנו ועוזו". משמעות הדברים היא כי יסוד הקיום של עם ישראל הוא דבר

תודה

לכל המסייעים בידינו בהנחלת משנת הרב ומורשתו, לכותבים ולקוראים הנכבדים ולכל בית ישראל

ברכת שנה טובה ומבורכת

שנת בנין העם והארץ

שנת ישועה וגאולה שלימה.

הנהלת "בית הרב" וצוות עובדי

נקודות למחשבה ודיון

- כיצד מסייע תהליך התשובה להבנת עוצמת דפנות הסוכה?
- האם לדעתכם, מרן הרב זצ"ל מתייחס בדבריו גם אל אנשים שאינם מוגדרים כאנשים מאמינים: (הסבירו ונמקו)

”לשמוע בקול דברוי” - שמייעת הקול בשמיטה ובתקיעת שופר

לולב, והשומע שלא תקע לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע, שלא שמע, יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אזניו תכלית הסתימה ותקע, היה יוצא, משום שתקע. ואין הדבר כן. אלא המצווה היא השמיעה, לא התקיעה, ואין אנו תוקעין אלא כדי לשמוע, כמו שהמצווה היא ישיבה הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישב, ולכן נברך 'לישב' ולא נברך 'לעשות', ונברך 'לשמוע קול שופר' ולא נברך 'על תקיעת שופר' (תשובה קמב).

הדיבור הוא פירוט מעשי של הנמצא בעומק הכלליות. הקול, ללא חיתוך האותיות הוא הכוונה הכללית הבאה לפני ההתפרטות בעולם ההתבטאות המעשית, ולכן הוא נובע מחוסר מעורבות אקטיבית אלא מחשיפה הבאה על ידי ההקשבה לקול.

הדממה - ממקור הקול עמוקה עוד יותר - שם מתרחש עומק כזה הנותן תוקף לגילוי הכללי, הדממה היא מפגש עם מקור הכל, עם השפע הבא מלמעלה ונותן לכל ישות את קיומה ותוקפה. הקול - עדיין מן האדם הוא, עומק רצונו האישי. אך עמוקה ממנו הדממה שהיא הביטוי לביטול הגמור לדבר ה' הבא מלמעלה ופוגש בעומק פנימיותו את המקשיב.

השתיקה נתבעת בעומק הנשמה, מכל אשר הגיגים עליונים, שבעצמם עומדים הם ממעל לחוג המבטא של האדם, הם קבועים בתוכיות... השתיקה, המלאה היא, מאצרת את הוד החכמה אל תוכה. העולם הרוחני והמעשי הולך ומתגלה בחידור עצום בכל פרטיהם, בכל קויהם היותר מדויקים, אל החכם העליון, שכרמי מטעיו הם מסויגים בהסיג של שתיקה היפה לחכמים. זאת היא הדממה העליונה, המתעלה בהודה על הרוח, הרעש, ועל האש, קול דממה דקה, והנה ד' עובר. (אורות הקודש חלק ג, עמ' רעד).

מהלך פנימי יש כאן, הדיבור מתעמק על ידי הקול ושמייעת הקול חושפת את הדממה הפנימית הבאה בעקבותיו. ציורית ניתן להמחיש את הדברים גם במבנה המהלך של ימים נוראים - חודש הרחמים והסליחות מרובה בדברים, סליחות ותפילות החתוכות במשפטים ובאותיות, ראש השנה מצוותו בשופר - מעלה גדולה זו של ראש השנה היא בעמידה לפני ה' בקול ללא חיתוך אותיות והמצווה היא בשופר. יום הכיפורים היא הדממה - וקריאתו של היום - אחרי מות שני בני אהרון - "וידום אהרון". כניסת הכהן אל קודש הקדשים מלווה בשתיקה עליונה.

כוחה של הדממה כחושפת באה לידי ביטוי במהלך הצורך בשביתה. ההפסקה מהפעילות, מהרעשנות האופפת את חיי המעשה והחוסמת את הקולות הפנימיים. דבר זה בא לידי ביטוי במהותה של השבת החושפת את הנשמה היתרה ובמהותה של השמיטה החושפת את התוכן הפנימי של נשמת האומה - המחוברת והשומעת דבר ה' - "ושבתה הארץ שבת לה".

"גבורי כח עושי דברוי" (תהלים קג) במה הכתוב מדבר? אמר רבי יצחק: בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנהוג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד, שמא לשאר ימות

בהר לפני ד' והנה ד' עבר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ד' לא ברוח ד' ואחר הרוח רעש לא ברעש ד': ואחר הרעש אש לא באש ד' ואחר קול דממה דקה: ויהי כשמע אליהו וילט פניו באדרתו ויצא ויעמד פתח המערה והנה אליו קול ויאמר מה לך פה אליהו? אליהו שומע את הדממה, שומע משהו שאינו דיבור. מהו הדבר הזה?

עין בסידור הרב בשם הבעש"ט. ותורף הדברים שקול הוא קודם הדיבור, והדיבור הוא התרחבות הקול, וכמו כן בסדר המשכת השפע מהשי לעולם גם כן בחינת קול למעלה מבחינת הדיבור אשר שני אלו נקראים כלל ופרט עיין שם, והענין על ידי שבני ישראל מבינים שהכל מהקב"ה ואין לנו שכל לכוון מעצמנו את לבנו לאבינו שבשמים, ובאין בבחינת קול שופר שהוא קול בלי חיתוך האותיות שהדיבור יש בו כוונת האדם שיאמר כך או כך אבל הקול היא רק צעקה מכללות הבל הלב עומק החיות והרוח ולכך קול זה עולה למקום גבוה שנקרא קול יעקב והוא למעלה מהדיבור. (שפת אמת, ליקוטים, ראש השנה).

ביטוי זה של מעבר מן העולם שיש בו מעשה לעולם פנימי יותר אשר חושף את כוונת הלב בא לידי ביטוי גם בהלכה. יש בפעולת התקיעה עשייה אקטיבית - לתקוע ויש עשייה פסיבית לשמוע את הקול. נחלקו הראשונים אם מצוות תקיעת שופר היא לתקוע בשופר או לשמוע קול שופר. וכבר פסק הרמב"ם בתשובה ובאר את דבריו: "וזה שהמצווה שמוחיבת אינה התקיעה, אלא שמייעת התקיעה. והיוצא מזה, שאילו היתה המצווה המחויבת התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישב בסוכה וליתול

"ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע" (תפילת "ונתנה תוקף" לרבי אמנון ממגנצא). כח יש ביד השופר לעורר הלבבות. אף על פי שתקיעת שופר של ראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בה (רמב"ם, הלכות שופר).

כיצד מתעורר רמז זה? יש שיאמרו: מבחוץ - "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (עמוס ג, ו) קול השופר מפשיט עקמומיות כקול הרעם. "אבל הסבה המכשרת את הלב והאוזן לשמע ולהקשיב ולהיפרד מעט משרירות לב היותר קשה, הוא הרכת הלב הבאה ע"י המקרים החיצונים המחרידים את האדם (עין איה, מסכת ברכות דף קנג).

ולעומתם יש שיאמרו - לא קול חיצוני מבהיל ומרעיד, אלא קול אחר אשר הומה ממעמקים ומבקש לו לפתוח מסגרי הלב, לישר מעקשים ולבשר טוב - התשובה היא תמיד שרויה בלב, אפילו בעת החטא עצמו התשובה גנוזה היא בנשמה, והיא שולחת את קויה, שהם מתגלים אחר כך בעת שבא הנוחם הקורא לתשובה. בעומק ההויה של החיים המציאותיים מונחת התשובה, מפני שהיא קדמה לעולם, וטרם שבא החטא כבר מוכנת התשובה ממנו (אורות התשובה, פרק ו ב).

כיצד מתגלה אור פנימי זה? כיצד תשמע דממה מתוך קול השופר הרי קול השופר מחולל ומרעיד ומהיכן קול הדממה שלו?

מקורו של רבי אמנון הוא בספר איוב (פרק ד'): "פחד קראני ורעדתי ורב עצמותי הפחיד. ואח על פני יחלף תסמר שערתי בשרי. יעמד ולא אכיר מראהו תמונה נלגד עיני דממה וקול אשמע". הגילוי הבא לאחר הקול, עוצמתה של הדממה באה לידי ביטוי בולט, במפגש חורב של אליהו: (מלכים א, יט): "ויאמר צא ועמדת

הדרשה בבית הכנסת "החורבה"

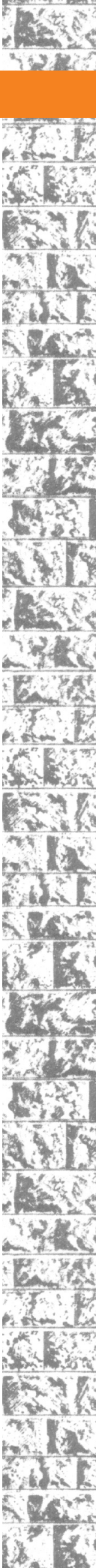
הריחו באויר הארץ חיי נשמות, כל גרגיר של אבק אדמת ארץ ישראל היה קדוש אצלם קדושה עליונה. בקול השופר הגדול הזה עלו לארץ ישראל הרמב"ן, רבי יהודה הלוי, ר' עובדיה מברטנורא, תלמידי הגר"א, חסידי הבעש"ט וכו'. זהו בודאי "שופר גדול לחרותנו". אולם, יש גם שופר אחר שקורא ליהודים לעלות לארץ ישראל, מפני שזוהי ארץ אבותינו. פה חיו אבותינו. נביאינו, מלכינו. פה נוכל לחיות כעם בן חורין במולדתו, פה נוכל לחנך את ילדינו באוירה יהודית. וכו'. גם זהו שופר כשר, אם כי הוא לא גדול כראשון, שופר "בינוני" הוא, ויש לברך עליו.

אבל - פה פרץ הרב בבכי - יש שופר של בהמה טמאה - שונאי ישראל תוקעים באזני העם וקוראים ליהודים לנוס כל עוד נפשם בסם ולעלות לארץ ישראל. אויבים מכריחים אותם להגאל, מתרעים בתרועות מלחמה ומרעישים ברעש של צרות ויסורים, ואינם

על המדרגות לפני ארון הקודש הופיעה דמותו המקסימה של הרב, הוא פתח בקול נמוך ומתיחות השומעים נתגברה עוד יותר. וכך דרש הרב: בשופר של ראש השנה ישנן שלוש דרגות אב: מצוה מן המובחר - שופר של איל; כל השופרות כשרים חוץ משל פרה; ג) אם אין לו לאדם שופר כשר מותר לו לתקוע בכל שופר שהוא, אפילו בשופר פסול, אלא שאין לברך עליו.

דרגות אלו של שופר ראש השנה, מתאימות לדרגות שופרה של הגאולה. "תקע בשופר גדול לחרותנו" - יש שלש דרגות גם בשופר הגאולה: שופר גדול, שופר בינוני ושופר קטן.

התעוררותו של העם להגאל ולגאול את ארצו, התעוררות שמקורה קדוש, האמונה בד' ובקדושת ישראל עמו וכו' - זהו השופר הגדול והמעולה. לקולו שמעו גדולי ישראל וקדושינו, אשר נתעוררו לחיבת ציון ושיבת-שבותה. חסידי עליון אלה ראו בעיני רוחם את ירושלים של מעלה מחוברת עם ירושלים של מטה. הם

אישים ואירועים

בחיי מרן הראי"ה זצ"ל

תרכ"ו 1906

אגרת הרידב"ז למרן הרב, בדבר האתרוגים של אגודת "פרי עץ הדר" בא"י.

יעקב דוד

רידב"ז שליט"א, מהבר פירושו הרידב"ז על כל הירושלמי ועוד כמה חבורים יקרים, היה רב ואב"ד בק"ק סלוצק ועוד בכמה עיירות ברוסיה והיה נס רב הכולל בעיר שיקאגא זכרה אורו וזרה כעיה"ק צפת תוכב"א.

ביה. עה"ק צפת תוכב"א.

כבוד ירמ"ג הרב הגאון הצדיק המפורסם חיי"ב סוע"ה

כש"ח אברהם יצחק קוק נ"י
(אב"ד דעה"ק י"ג והמושבת ת"ז).

בא אלי הקובץ „גלעד" מאת אנדת פרי עין הדר, בו מנלים הסוד של המורכבים מהתרוגי אי, הנני להודיע לכבוד ידירי נ"י אשר אנכי ידעתי היטב מהסוד הזה זה משנים ולא ידעתי מה לעשות, יראתי מאד הנלות הסוד הזה ברכים בדישלא השתכח ח"י מצות אתרוג, כי למי יפנו הלא אתרוגי קורפו כבר נאסר מגדולי ישראל וגם אנכי הייתי מהחמומים, זאנכי נהנתי איע המיד שלקחתי ב" אתרוגים מארץ ישראל, אך לא האר ולא הדר לו, כנראה שבא מן היער, ותמיד קניתיו בעד חצי רוי"ב או פחות, ועליו ברכתי בצנעא בהוך ביחי עפ"י ירושקמי במס' יומא **מישובח בגופו מישובח במראה, מישובח בגופו קודם, וכעת שראיתי שכ"ח נ"י בצדקתו נטל ההשגחה תחת ידו נתמלא כל חדרי לבני גילה ושמחה שמחה רוחנית שאין קץ לשמחה הזאת, אשרי לו ואשרי דהאנודה שיזכי לזכות את בני ישראל, — אלף ברכות ינחיו על ראש צדיק שמזכה את בני במצוה גדולה כזאת. ר' ירחם על עמו ועל ארצו וישלח משיחנו ככ"א.**

המברכו והדו"ש

יעקב דוד רידב"ז

הדביר

ירחון לתורה והלכות ישראל

תשרי תרפ"ב 1921

א. על יסוד דרישתם של תלמידי חכמים, פנה "מרכז הרב" לרבנות הראשית למנות טוענים ועורכי-דין קבועים במשפטי-בתי-הדין שבארץ.

במרכז הרב. על יסוד דרישה של ת"ח וגדולי תורה פנה מלכו הרב בהצעה

אל הרבנות הראשית לא"י כי תענין באפשרות של סני טוענים ועורכי-דין קבועים במשפטי בתי הדין שבארץ. זה יתן את הצורה הסתאיסה לבתי-הדין ויביא תועלת רצויה ללוסרי וצעירי הישיבות.

ב. על יסוד הצעת מרן הרב לרכז את כל הספרות התלמודית והמסקנות שנתקבלו להלכה פונה המרכז לת"ח להשתתף בעבודה חשובה זו.

— על יסוד הצעת רבנו מרן הגרא"י קוק שליט"א במאטרו, תחת הקודש"ב, בהתור"שנה

א. גליון ד. שגרסם אח"כ בהרחבה בהוצאה מיוחדת ע"י סרכו הרב לרכז את כל הספרות התלמודית והמסקנות שנתקבלו להלכה על יד סקור התלמוד ולברר את כללי הסוגיות בדרך משושה ישר, השנה המרכז לגדולי תורה שיקבלו להשתתף בעבודה חשובה זו עפ"י היסודות שהמרכז עבד.

השנה, ודין חמי חקליה ביירה כרמיה ביירה ויהבי ארנונא ושתיק, יש לך גבור גדול מזה!! רבי הונא בשם ר' אחא אמר בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר שהקדימו עשייה לשמיעה ואמרו "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" לשמוע בקול דברו גיבורי כח עושי דברו - לשמוע בקול דברו - בשומרי שביעית הכתוב מדבר! (שמות רבה, כד). כח יש בשמיטה להגיע אל הקול הפנימי - לשמוע בקול דברו. כביטול של נעשה ונשמע יש ביטול האומה לאלוקיה בשביעית - עושי דברו... לשמוע בקול דברו.

וכך כותב הרב בהקדמתו המופלאה ל"שבת הארץ": "את אותה הפעולה, שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו, שהיצירה האלהית נטועה בקרבה באופן בולט ונצחי, כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלהי שלה בכל מלא זהרו, אשר לא ישביתוהו חיי-החברה של חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה בכללותה כמו-שהיא. ואם אותה האביריות, המוכרחת להתלוות עם כל סדר של חיי-צבור קבועים, גורמת להקטין את עדינות-החיים המוסרית... הנה הפסקת הסדר החברתי בצדדים ידועים, מתקופה לתקופה, מביאה לאומה זו, כשהיא מסודרת, על מכונה, לידי עלייתה העצמית למרומי התכונות הפנימיות שבחיים המוסריים והרוחניים, מצד התכן האלהי שבהם, העומד למעלה למעלה מכל תכסיס וסדר חברתי והוא מעבד ומעלה את הסדרים החברתיים ונותן להם את שלמותם. וכשם שנאמר בשבת בראשית, 'שבת לד', כך נאמר בשביעית: שבת לד... נשמת האומה והארץ, יחדו פועלות את יסוד היותן, תובעות את תפקידן, להוציא אל הפועל את עריגת קדושתן, בשנת-שבתון. העם פועל בכחו הנפשי על הארץ, זרוע ד' מתגלה על-ידי השפעתו הרוחנית, והארץ פועלת על העם, להכשיר את תכונתו לפי חפץ חיים אלהיים שלמים בתבניתם. שנת-שבתון מוכרחת היא לאומה ולארץ... שנת שיוון ומרגוע, התפשטות הנשמה בהרחבתה אל היושר האלהי המכלכל חיים בחסד, אין רכוש פרטי מסוים ולא זכות קפדנית, ושלוש אלהי שורר על כל אשר נשמה באפו.

בשמיעת קול שופר עם התקדשותה של שנת השביעית, יעלה ויבא קול שומרי השמיטה אשר שומעים בקול דברו, וכגבורי כח יודעים כי מקור הכל וברכתו מאת ד' היא, ובקולם תעלה האומה למקור הווייתו לחיזוק כוחה לעולמים: "עוד יבא יום, ומבטן החושך אור גדול יגיע, ושמשות אין חקר יגלו, ועל המוני עולמים תועפות נהורים יופעו. אשרי כל חוכה, כל מקשיב לקולות הדממה של המית הנשמות... (אורות הקודש חלק א' עמ' קכט).

הרב מאיר טויבר
ראש ישיבת נתיב מאיר
ירושלים ת"ו

לפרטים נוספים ניתן לפנות למרכז התיעודי ב"בית הרב".

הרידב"ז ומרן הרב קוק בפולמוס השמיטה

קוברין (מחוז גרודנה) ל' שבט תר"ה - צפת, א' תשרי תרע"ד

קשים של הרידב"ז. הדוגמא הבולטת לכך היא "המכתב שלא נשלח". באחד המכתבים מאשים הרידב"ז את הרב, שפסקתו בענייני השמיטה נובעת מאינטרסים כלכליים שלו בתפקידו כרב המושבות. הרב קוק רתח וכתב מכתב נזעם לרידב"ז, שבו תקף אותו על עצם העלאת חשד לא ראוי שכזה נגדו. (איגרת רנד, איגרות ראי"ה א' עמ' רציה). בשולי המכתב הוסיף הרב צבי יהודה זצ"ל, בנו של הרב ועורך איגרותיו, שהמכתב לא נשלח אל הרידב"ז. ניתן לשער, שהרב חשש, שמא תגובה קשה תפגע במערכת היחסים הטובה ששררה בין שני האישים, ותגרום להפסקת הדיאלוג ביניהם. אכן, הדיאלוג העשיר והעמוק ביניהם נמשך עד מותו של הרידב"ז, ורק שנים רבות אחרי מותם של השניים החליט הרצ"ה לפרסם את האיגרת שלא נשלחה.

ב. לדיאלוג הפורה בין שני האישים היו השלכות מעשיות רבות. אחת מהן היא ביטול הכפייה של חברת יק"א על האיכרים לפעול אך ורק במסגרת היתר המכירה. החברה איימה על האיכרים במושבות, שמי שלא ימשיך לעבוד בשמיטה על פי "היתר המכירה" של הרב קוק, יאבד את התמיכה הכלכלית של החברה ואף ישללו ממנו זכויותיו בקרקע. הרב קוק הודיע למנהל החברה, מר פרנק, שעליו לבטל את האיום הזה, ואם לא - יבטל את היתר המכירה. (אגרות ראי"ה א', סי' רלו, רלז). בתגובה כתב מר פרנק לרב קוק, שנאלץ להפעיל את האיום הזה, כיוון שהרידב"ז מצידו איים על כל מי שיעבוד עפ"י "היתר המכירה", שתוצרתו תוחרם והוא יוגדר כ"סוחר שביעית", שפסול לעדות ולעניינים אחרים. הרב כתב מיד מכתב אל הרידב"ז (אגרות ראי"ה א', רלח עמ' רפה), ובו ביקש ממנו לבטל את כל החרמות והנידויים שלו, ובמקביל יבוטלו כל האיומים והלחצים של חברת יק"א. אכן, הרידב"ז נענה לבקשתו של הרב וביטל את החרם נגד האיכרים שפעלו במסגרת היתר המכירה, ובתמורה הסירה חברת יק"א את האיומים שלה. בשמיטת תר"ע היה לראשונה בתולדות הישוב חופש בחירה מלא לאיכרים במושבות בין שמירת השמיטה עפ"י דרכם של הרב קוק ורבני חיבת ציון, לבין שמירת השמיטה בדרכם של הרידב"ז ורבני הישוב הישן. חופש זה הושג אך ורק בזכות הדיאלוג בין הרידב"ז והרב, שיצר חזית אחידה של כל הפוסקים נגד כפייה דתית. נקבע העיקרון, שכל אדם בישראל צריך להיות חפשי לנהוג על פי רבותיו, וכל נסיון לכפות עליו לנהוג על פי דעתם של רבנים אחרים מחייבת מאבק משותף של כל הרבנים והפוסקים נגד הכפייה.

ד"ר חגי בן-ארצי
בית א-ל ת"ו

* על התפתחותו של הפולמוס ועל ההיבטים השונים שלו ראו בהרחבה בספרי, שיצא לאחורונה בע"ה בהוצאת ספריית בית א-ל: הרב קוק בפולמוס השמיטה.

בא' בתשרי חל יום הזיכרון של הרידב"ז, הגאון ר' יעקב דוד בן זאב וילובסקי זצ"ל, שהיה רבה של צפת מראשי הישוב הישן בדורו של מרן הרב קוק לפני כמאה שנה. הרידב"ז נתקבל כרב ואב"ד בהיותו בן כ"ג בעיר איזבלין ואחר כך בברויסק, וילנא, וילקומיר ובסלוצק בה שימש כרב, כעשר שנים ויסד בה ישיבה. בראשית המאה העשרים שימש שנים אחדות כרבה של הקהילה החרדית בשיקגו, ארה"ב. בתרס"ה (1905) עלה לארץ ושימש עד מותו בתרע"ד (1914) כרבה של צפת. בצפת יסד את הישיבה "תורת ארץ ישראל" כשחתנו עוזר על ידו. הרידב"ז הציב לעצמו שתי משימת גדולות: חיזוק

הלימוד של התלמוד הירושלמי, שנדחק ע"י התלמוד הבבלי; וחיזוק קיומן של המצוות התלויות בארץ, אשר עם ישראל לא קיימן בזמן הגלות. כדי לקדם את שני היעדים האלה כתב הרידב"ז פירוש נרחב על הירושלמי, "בית ירידב"ז", תוך הדגשת סדר זרעים, שהתלמוד הבבלי לא טיפל בו. הוא כתב חיבורים נוספים בתחום הפסיקה והפרשנות התלמודית. וכן כתב פירוש על ספרו של ר' ישראל משקלוב "פאת השולחן", העוסק בעיקר במצוות התלויות בארץ. מלבד אלו השיב גם תשובות רבות, שנתפרסמו בספרי השו"ת שלו. דווקא בגלל התמסרותו הגדולה לחיזוק קיומן של המצוות התלויות בארץ התנגד הרידב"ז בתקיפות רבה ל"היתר המכירה" אשר פעל בו מרן הרב קוק זצ"ל, היתר שראשיתו בשמיטת תרמ"ט (1889) לקראת השמיטה בשנת תר"ע. מרן הרב קוק והרידב"ז ניהלו פולמוס חריף על נושא השמיטה בימינו במשך ארבע שנים רצופות מתרס"ט עד תרע"ג. במסגרתו החליפו ביניהם עשרות מכתבים, וכן פרסמו מאמרים וכרוזים רבים בעיתונות. הפולמוס נפסק עם מותו של הרידב"ז בראשית תרע"ד, כאשר כמה שבועות לפני מותו כתב לו הרב קוק את איגרתו המפורסמת, איגרת תקנה (איגרות ראי"ה, כרך ב). באיגרת זו סיכם הרב את מכלול עמדותיו והשקפותיו לא רק בנושא השמיטה אלא בנושאים העקרוניים שעלו במהלך הפולמוס, ובראשם: היחס למצוות ישוב ארץ ישראל, היחס לתהליך הגאולה, היחס לציבור החלוצים של העלייה השנייה ונושאים אחרים. פולמוס השמיטה עם הרידב"ז הוא הפולמוס הגדול והחשוב ביותר שניהל הרב קוק הן בגלל אורכו (ארבע שנים) הן בגלל היקף הנושאים ההלכתיים והאידיאולוגיים שנכללו בו.*

בהקשר של הפולמוס ראוי לעמוד על כמה נקודות מרכזיות: א. למרות הפער הגדול בהשקפותיהם המשיכו הרב קוק והרידב"ז להתכתב ולהתווכח במשך שנים; בין שניהם היתה הערכה רבה, ואפילו אהבה גדולה זה לזה, ולכן התמידו במאמץ לנהל דיאלוג, להסביר את דעתם ולנסות לקרב את השני לעמדתם. היו אומנם נקודות משבר בהתכתבות לאחר מכתבים או מאמרים, שהרב קוק ראה בהם פגיעה אישית מעבר לויכוח הענייני. הרב מצידו השתדל מאד שלא לרדת אף פעם אל המישור האישי גם כתגובה למכתבים

הדרשה בבית הכנסת "החורבה"

המשך מעמ' 2

נותנים להם מנוח. שופרות של חיות טמאות נעשים לשופרו של משיח... ומי שלא שמע לקול השופר הראשון, ואף לקול השופר השני לא שמע, שומע בעל כרחו בקול השופר האחרון... אולם, על שופר זה אין לברך - "אין מברכין על כוס של פורענות" (ברכות נ"א, ב). ואנו מתפללים "תקע בשופר גדול לחרותנו", אל נא תביאנו לידי חרות

באמצעות שופר קטן של תרועת פורענויות, ואף גם שופר בינוני אינו ראוי לעם ד' עם קדוש, אלא בקשתנו היא "תקע בשופר גדול", בשופרה של החרות האמיתית, של הגאולה השלימה ממקור הקודש. וכולנו מצפים ליום הגדול שעליו נאמר (ישעיה כ"ז, יג) "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לד' בהר הקודש בירושלים".

הדברים היו מאירים ומוסברים, מתאימים לשעתם ולרגשות שומעיהם, כל אחד הרגיש, שעכשיו מבין הוא יותר את הנעשה בעולם, וברור לו יותר יחסו למאורעות... והרב עבר בינתיים להטיף דברי תנחומים: נצח ישראל לא ישקר, הבטחת ד' ביד נביאיו לא תשוב ריקם. אליהו הנביא, העתיד להשיב לב אבות על בניס ולב בניס על אבותם, הוא יתקע בשופר גדול, ותקיעה זו תבשר את בוא המשיח. נתעלה ונתקדש כולנו, לקראת שאיפה זאת, ביום קדוש זה, במקום קדוש זה במעמד נשגב זה...

הרב מ.צ. נריה, מועדי הראי"ה עמ' ס"ט-ע"א
ראה מאמרי הראי"ה עמ' 268, שופרות

עלון חדשי בהוצאת "בית הרב"
רח הרב קוק 9, ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל' 02-6232560 פקס' 02-6242908

מגד ירחים

betharav@zahav.net.il • www.moreshet.co.il/beit-harav

עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: אופירה קרובר

